

β ε'. Μόλις δὲ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀπέλαβε πάλιν τὸ πρότερον ὄνομα «Νησί», ὅπερ διετήρησε μέχρι τοῦ νῦν· ἀλλὰ Β. Διατάγματι μετωνομάσθη *Μεσσήνη* καὶ ὠρίσθη πρωτεύουσα ἐπαρχίας Μεσσηνίας, ἀνέλαβε δηλαδὴ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Μεσσήνης, τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἣτις ὤκοδομήθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ Ἐπαμινώνδου ὑπὸ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ τῆς Ἰθώμης ὄρους ἐν κοιλάδι, ἀπεχούση τοῦ Νησίου τέσσαρες ὥρας πρὸς Β. Ὡστε ὅλως ἀκατάλληλος ἡ τοιαύτη μεταβολὴ τοῦ ὀνόματος κρίνεται ἐπιστημονικῶς· εὐλογοφανῆς δ' ἂν εἴη, εἰ ἐν τέταρτον ἢ τὸ πολὺ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέιχε τῆς παλαιάς, ὡς ἡ νέα Θουρία ἀνέλαβεν ἀρμοδίως τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν, διότι μόλις ἀπέχει ἐν τέταρτον τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ἔκειτό ἡ ἀρχαία Θουρία· οὕτως ἡ Μεγαλόπολις καὶ ἄλλαι καθεξῆς. Περιέχει δὲ τὸ Νησίον νῦν περὶ τὰς 1,000 οἰκογενείας, Ἐπαρχεῖον, Σχολαρχεῖον, Παρθεναγωγεῖον, Δημοτικὰ Σχολεῖα, Ἐφορείαν, Εἰρηνοδικεῖον, καὶ ἐνεργεῖ ἱκανὸν ἐμπόριον σταφίδων καὶ σύκων, ἐπιβιβαζομένων ἐν τῷ ὄρμῳ «Μπούκα» μίαν ὥραν ἀπέχοντι πρὸς Ν. καὶ ἐπινείῳ τοῦ Νησίου θεωρουμένῳ.

Ἐγγραφοῦ Ἀθήνησι 30 Αὐγούστου 1886.

Ἀθαν. Πετρίδης

Ἡπειρώτης (σχολάρχης)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ Τῇ ΝΗΣῶ ΝΑΞῶ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἐν Νάξῳ ἐπὶ τῆς φραγκικῆς κατοχῆς, εἰ καὶ ἡ ἐπίσημος αὐτῶν γλῶσσα ἦν ἡ λατινικὴ καὶ ἰταλική, οὐδὲν σχεδὸν εἶναι εἰσέτι γνωστόν· καίπερ δὲ ἀρκετὸν χρονικὸν διαρκέσασα διάστημα ἀπὸ τοῦ 1207 μέχρι τοῦ 1566, δηλαδὴ ἐπὶ τριακόσια πεντήκοντα ἑννέα ἔτη, ἔκ τινων μόνον σωζομένων ιδιωτικῶν καὶ ἐπισήμων ἐγγράφων δύναται τις νὰ λάβῃ μικρὰν τινα ἰδέαν

περί τῆς καταστάσεως αὐτῶν, οὐδένα δὲ λόγιον ἄνδρα κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον γνωρίζομεν διαλάμψαντα.¹

Μετὰ τοὺς Φράγκους ἔχομεν τοὺς τούρκους δυνάστας ἐπὶ δύο περιόδους κυριαρχήσαντας τῆς νήσου τὴν μὲν πρώτην ἀπὸ τοῦ 1566 μέχρι τοῦ 1770, δηλαδή ἐπὶ διακόσια τέσσαρα ἔτη, ὅποτε αἱ νῆσοι μετὰ τῆς Νάξου κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Τῆς περιόδου ταύτης τὰ ἔγγραφα εἰσι περισσώτερα, δυνάμεθα δὲ καὶ λογίους νᾶπαριθμήσωμεν ἄνδρας. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐγκαθιδρύθησαν οἱ Ἰησουῖται ἐν τῇ Νάξῳ τῷ 1627¹, ἢ, κατὰ Λίχτλε, τῷ 1626² ἢ ἐγκατάστασις τούτων ἀναμφιβόλως ἔφερε μεταβολὴν τινὰ τῆς ἀρχιερείας ἐν Νάξῳ, εἰ καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἦν οὐχὶ ἡ μόρφωσις ἐγγραμμάτων ἄνδρῶν, ἀλλ' ἡ προσηλύτισις εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν· περὶ Ἄνδρου καὶ Μήλου ἔχομεν εἰδήσεις περὶ σχολῶν τῶν Ἰησουϊτῶν, περὶ ὧν ἐκτενῶς ἐν ἄλλῃ διατριβῇ «Περὶ τῶν δυτικῶν κοινοτήτων καὶ Ἐκκλησιῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους». Πολλοὺς κατέβαλον ἐν Νάξῳ κόπους ἐπὶ μακρὸν προσδιατρίψας, καὶ ἐρευνήσας τὰ περὶ τούτου, ἀλλ' ἐμοί, σχισματικῶ ὄντι, τὰ ἀρχεῖα τῶν Λαζαριστῶν (ἀντικαταστατῶν τῶν Ἰησουϊτῶν) καὶ τῆς δυτικῆς ἀρχιεπισκοπῆς εἰσὶν ἀπρόσιτα.

Οἱ Ῥῶσοι, καταλαβόντες τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἐν αἷς καὶ τὴν Νάξον τῷ 1770, φαίνεται ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κατὰ τὰς νήσους διότι εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ Ῥώσου Ματθ. Γρηγ. Κοκοβτζόβ «Περὶ τῶν κατοίκων τοῦ Αἰγαίου» ἀπαντῶμεν τάδε ἦτις (Δίκατερίνη) ποθοῦσα νὰ ζωογονήσῃ τὴν ἀπολεσθεῖσαν παιδείαν,

¹ Ὁ κύριος Ἰωάννης Σακκελίω ἐν Πανδώρα τόμ. ιζ', σελ. 165 ἀναδημοσιεύων ἱστορικὴν σημείωσιν κακῶς δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Λουδοβίκου Ῥοσσίου ἐν τῷ Νησιωτικῷ αὐτοῦ περίπλῳ (Reisen auf der Griechischen Inseln) τόμ. β', σ. 186 ἐκ χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τῆς Πάτρμου, ἐν ἣ φέρεται ἡ ἐξῆς σημείωσις: «Θεοῦ συναιρομένου πᾶσαν τὴνδε βίβλον περιελθὼν (τὰ ἐξ βιβλία τοῦ Διοδώρου) ὧδ' ἔληξα ὥρα τῆδε νυκτέρα α', νοεμβρίου η', Ἰνδικτιῶνος ιε' τῆς τοῦ Λόγου οἰκονομίας ἔτη αὐξ' ἐν Νάξῳ νήσῳ, Γρηγόριος (διάκονος καὶ μοναχός) μονότροπος τάχα γε θύτης ἀμαρτωλὸς πατρώνυμον ἔχων Ἀνδρέαν καὶ Χῖος τὸ πάτριον».

¹ Nouveaux Mémoires des Missions de la Compagnie de Jésus dans le Levant. Paris 1715 p. 91—92.

² Περιγραφή τῆς νήσου Νάξου Ἰγνατίου Λίχτλε, χειρόγρ. ἀνέκδ. παρ' ἐμοί. Ὁ Κούμας (Ἱστορ. τ. ἀνθρῶπ. Πράξ. τόμ. 8, σ. 478) λέγει ὅτι, ἀποδιωχθέντες ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ Μουράτ δ', ὑπῆγον εἰς τὴν Νάξον, ὅπου εὐρισκὸν προσηλύτους.

διέταξε νὰ ἰδρῦσωσιν ἐν Νάξῳ σχολήν· ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης αἱ νῆσοι αὗται ἐκ νέου ἐπεστράφησαν τῇ ὀθωμανικῇ Πύλῃ, οἱ ἐν τῇ εἰρημένῃ σχολῇ ἐκπαιδευόμενοι ἀπεστάλησαν, ἐπιστρέφοντας τοῦ ῥωσικοῦ στόλου εἰς Πετρούπολιν, ἐνθα ἐνδιδαιτῶνται ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς Ἀθηνᾶς¹· οὐδὲν δ' ἕτερον περὶ τῆς σχολῆς ταύτης γνωρίζομεν.

Δὲν πιστεύομεν ὅμως ὅτι ἡ Νάξος, διοικηθεῖσα κατὰ καιροῦς ἀπὸ λογίους ἀρχιερεῖς ὡς τὸν Θεωνᾶν, τὸν Ἀθανάσιον, τὸν Ἰωάσαφ καὶ ἄλλους, νὰ παρέμεινεν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, καὶ οἱ Ῥῶσοι νὰ ἐφάνησαν προναγχι τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κατοίκων, ἐν ᾧ εἰς αὐτοὺς ἰδίᾳ ὀφείλεται ἡ τελευταία ἐρήμωσις τῶν νήσων, ἐκ δὲ τῆς ὅλης αὐτῶν διαγωγῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντα ἔγγραφα ἐκολάκευον διαπαιδαγωγοῦντες τοὺς Ἕλληνας χάριν τῶν ἰδιοτελῶν αὐτῶν σκοπῶν. Εἰς τινὰ ὅμως τῶν λογαριασμῶν τῆς κοινότητος Μπούργου, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1763² γεγραμμένον, εὐρίσκομεν τὸ ποσὸν τῶν γρασίων 110 «τοῦ δασκάλου», τοῦνομα ὅμως τοῦ ἑποίου ἀποσιωπάται, ἀνακριβῶς δὲ διδάσκαλον θὰ ὑπονοήσωμεν τῆς κοινότητος ὑπ' αὐτῆς πληροῦν κατ' ἀκολουθίαν δὲ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν τὴν ὑπαρξίαν σχολῆς.

Μετὰ τὴν ῥωσικὴν κατοχὴν διαρκέσασαν ἐπ' ὀλίγον, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 1770 μέχρι τοῦ 1774 ἐπὶ ἔτη τέσσαρα, ἀρχεῖται ἡ δευτέρα τῶν Τούρκων κατοχὴ τῶν νήσων μέχρι τοῦ 1821 δηλαδὴ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἔτη, μετὰ δύο δ' ἔτη ἀπὸ ταύτης, δηλαδὴ τῷ 1776, ἰδρῦθη ἡ ἐν Νάξῳ ἑλληνικὴ σχολή.

Τὴν ὑπαρξίαν τῆς σχολῆς ταύτης γινώσκομεν μόνον ἐκ σημειώσεώς τινος τοῦ λογίου Μητροπολίτου Παροναξίας Νεοφύτου Β', τοῦ Λαχοβάρη, λέγοντος· . . . Διὰ τὰς καιρικὰς ἀταξίας καὶ φόβους τῶν τότε πολέμων λάθρα φυγῶν (Χρῦσανθος ὁ Αἰτωλὸς) ἀπὸ βασιλεύουσας ἦλθεν εἰς Νάξιαν καὶ ἀρχισε πρῶτον νὰ διδάσκη τὴν γραμματικὴν τέχνην, ὕστερον δὲ τῇ προτροπῇ τοῦ διερμηνέως τῆς Ἀσπρῆς Θαλάσσης, ἔπειτα δ' αὐθέντου τῆς Οὐγγρουδλαχίας κυρίου Νικολάου Πέτρου Μχυρογένους, τοῦ ἐκ τῆς νήσου Πάρου, ἐτύσθησαν ἑλληνικὸν

¹ Περί τῶν κατοίκων τοῦ Αἰγαίου ὑπὸ Ματθ. Ερηνγ. Κοκοβτζόβ. Παρνασσοῦ τέρμ. β', σελ. 463.

² Ὁ λογαριασμὸς οὗτος τῆς κοινότητος Μπούργου κεῖται παρ' ἐμοί.

³ Ν. Α. Μαυροκορδάτου Ψόγος νικατιανῆς καὶ ἐπιστολὴ πρὸς Μητροφάνην τὸν διάκονον. Ἐκδ. Σ. Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ἐν Βενετίᾳ 1876, σελ. 32.

σχολεῖον εἰς τὴν Νάξον, σπουδὴ μὲν Νικολάου Μαυρογένετος, δαπάνη δὲ τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, τῇ προτροπῇ δὲ τοῦ μακαρίου αὐθέντου, οὗς Κύριος κατατάξοι ἐν χώρα τῶν δικαίων³· καὶ Καισ. ὁ Δαπόντες ἐν τῷ Ἱστορικῷ αὐτοῦ Καταλόγῳ λέγει τὸν Μαυρογένετην συστήσαντα σχολεῖα εἰς ἓνα δύο νησία.¹

Ὁ Νικόλαος Πέτρου Μαυρογένετος λοιπὸν ἦν ὁ ἐπιμεληθεὶς τὴν σύστασιν τῆς ἐν Νάξῳ ἑλληνικῆς σχολῆς, διορίσας τῷ 1776 διδάσκαλον ταύτης τὸν ἐν Νάξῳ προσδιατρίβοντα Χρῦσανθον τὸν Αἰτωλὸν προκαλέσας δὲ καὶ πατριαρχικὸν γράμμα τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἰδίου ἔτους 1776 ἐπὶ Σωφρονίου Β', δι' οὗ παρεχώρει πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην τῆς Νάξου τοὺς τόκους διακοσίων γροσίων κατ' ἔτος ἐκ κεφαλαίου ὑφειλομένου αὐτῷ ἀπὸ τῆς κοινότητος Πάρου πρὸς ἐκπαίδευσιν πέντε πανήτων παιδῶν Παρίων εἰς τὴν σχολὴν ταύτην τῆς Νάξου· τὸ γράμμα τοῦτο παρατίθημι, ἐξ αὐτοῦ δὲ μανθάνομεν τὴν ὑπαρξίν ἐν Πάρῳ σχολῆς² καὶ τῆς δωρεᾶς 1000 γροσίων τῶν αὐταδέλφων Πέτρου καὶ Νικολάου Μαυρογένετους πρὸς συντήρησιν ταύτης.

*Σωφρόνιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
νεῆας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.*

† Ἐρώτατε μητροπολίτα Παροναξίας, ὑπέρτιμε καὶ ἕξαρχε παντὸς Αἰγίου Πελάγους, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, καὶ ἐντιμώτατοι κληρικοί, εὐλαδέστατοι ἱερεῖς, χρήσιμοι γέροντες καὶ προσετώτες τῆς ἐπικρίας ταύτης, χάρις εἴη ὑμῖν, καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, καὶ παρ' ἡμῶν εὐχὴ, εὐλογία καὶ συγχώρησις· πάντα τὰ εὐλογοφανῆ αἰτήματα, καὶ πρὸς ὠφέλειαν τοῦ Γένους ἀφορῶντα, καὶ ἀποδέχεσθαι καὶ καταγέραίρειν καὶ δι' ὑματέρων πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων συνιστῆν καὶ ἐπικυροῦν οὐκ ἀποναινόμεθα, ὅπως τὸ μόνιμον ἔχωσιν ἐς αἰὲ καὶ συντηρῶνται ἀπαράτρεπτα τὰ καλὰ καὶ τὰ θεοφιλῆ ἔργα, καὶ τοῖς τῇ χριστωνύμῳ κλήσει σεμνυνομένοις ὠφέλιμα· ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ ὑπῆρχε πρότερον σχολεῖον ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ προέκοπτον

¹ Καισ. Δαπόντες, Ἱστορ. Κατάλογος. Κ. Σάθα Μεσαιων. Βιβλιοθ. τόμ. γ', σελ. 188.

² Τοῦτο ἐκ τοῦ ἐπιταφίου πρὸς τὸν Μαυρογένετην τοῦ Ἰωάσαφ Κορνηλίου μανθάνομεν, ὅτι καὶ διδάσκαλον μετεπέμψατο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (Ἰωάσαφ Κορνηλίου Λόγοι. Βενετία, 1788, τόμ. β', σελ. 221 καὶ Κ. Κούμα Ἱστορίαν τῶν ἀνθρώπ. Πράξεων τόμ. ι', Βιέννη, 1831, σελ. 388).

πολλοὶ νέοι καὶ ὠφελούντο ἐς τὰ μάλιστα, εἶτα δὲ ταῖς τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίαις, καὶ περιστάσεσι παρκαμληθέν ἐξέλιπε τὸ σχολεῖον ἐκεῖνο καὶ ὑστερήθη ἡ τοιαύτη ὠφέλεια καὶ παράδοσις τῶν μαθημάτων.¹ διὰ δὲ τὸ σχολεῖον τοῦτο οἱ μακαρίται δύο ἀδελφοί, ὁ τε Πετράκης Μαυρογένης, καὶ ὁ ποτὲ ἀρχὼν δραγουμάνος τοῦ βασιλικοῦ στόλου Νικόλαος Μαυρογένης εἶχον εἰς τὸ κοινὸν τῆς Πάρου χίλια γρόσια, καὶ τὰ τούτων διάφορον, δηλαδὴ γρόσια διακόσια, ἐδίδοντο κατ' ἔτος εἰς τὸ εἰρημένον σχολεῖον, καὶ διήρκεσεν ἡ τρικύτη δόσις τῶν διακοσίων γροσίων μέχρι τῆς προλαβούσης ἀνωμαλίας, ἕως ὅπου ἦτον καὶ τὸ σχολεῖον· τανῦν δὲ ὁ ἐνδοξότατος ἀρχὼν δραγουμάνος τοῦ βασιλικοῦ στόλου κύριος Νικόλαος Μαυρογένης, υἱὸς κατὰ Πνεῦμα ἀγαπητὸς καὶ περιπόθητος τῆς ἡμῶν Μετριότητος, θεῖω ζήλω κινούμενος, συνεκροτήσατο σχολεῖον ἐν τῇ νήσῳ Ναξίᾳ, καὶ διορίσθη διδάσκαλος ὁ ἱερολογιώτατος κύρ Χρῦσανθος ἐπὶ τὸ παραδιδόναι ἑλληνικὰ μαθήματα, καὶ ἐπομένως ἡ αὐτοῦ ἐνδοξότης κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ τε μακαρίτου πατρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ θεοῦ ἠθέλησε δίδεσθαι πάλιν τὰ αὐτὰ διακόσια γρόσια ἀπὸ τῆς κοινότητος τῆς Πάρου εἰς τὸ εἰρημένον σχολεῖον τῆς Ναξίας, ἐπὶ τοιαύτῃ συνθήκῃ τοῦ στέλλεσθαι ἀπὸ τῆς νήσου Πάρου πέντε πτωχὰ παιδιά εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο πρὸς μάθησιν, καὶ λαμβάνειν ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ τεσσαράκοντα γρόσια κατ' ἔτος πρὸς κυβέρνησιν, καὶ οὕτως ἐδεήθη καὶ ἠξιώσατο ἡμᾶς συστήσασθαι τὸ τοιοῦτον δι' ἡμετέρου πατριρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος, τούτου χάριν τὴν αἴτησιν τῆς αὐτοῦ ἐνδοξότητος ὡς εὐλογοφανῆ οὖσαν εὐμενῶς ἀποδεξάμενοι, γράφοντες συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἀποφαινόμεθα, ὅπως κατὰ τὸν διορισμὸν τῆς αὐτοῦ ἐνδοξότητος ἔχωσι δίδεσθαι κατ' ἔτος εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον τὰ διακόσια ταῦτα γρόσια ἀπὸ τῆς κοινότητος τῆς νήσου Πάρου, καὶ εἶναι ἐν τῷ σχολείῳ πέντε νέους ἐκ τῆς νήσου Πάρου, καὶ λαμβάνειν ἕκαστον τοῦτον ἐτήσιον ἀνὰ τεσσαράκοντα γρόσια πρὸς ζωοτροφίαν· ὁ δὲ τοιοῦτος διορισμὸς ὀφείλει μένειν ἀπαράτρεπτος καὶ ἀπαραχάρακτος, μηδενῶς τολμώντος ἀθετήσαι καὶ παραβῆναι αὐτὸν τὸ παράπαν· ὅστις δὲ τῶν ἀπάντων φανῆ ἐναντίος εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ ἐπιχειρήσῃ τρόπῳ οἰφδήποτε εἰς ἀθέτησιν καὶ ἀνατροπὴν τοῦ θεακρέστου τούτου ἔργου, ὁ τοιοῦτος ἀφω-

¹ Περὶ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης σχολῆς τῆς Πάρου οὐδὲν εἶναι γνωστὸν.

ρισμένος εἶη καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ πάσαις τῆς πατρικῆς καὶ συνοδικαῆς ἀραῖς ὑπεύθυνος, καὶ προκατὴν μήποτε ἴδοι ἐφ' οἷς ἐργάζεται, ἔχων καὶ τὰς ἀρὰς πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ὁσίων καὶ θεοφόρων τῆς Ἐκκλησίας ἁγίων πατέρων ἐξ ἀποφάσεως.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακκοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἕκτῳ Ἀπριλίου δεκάτῃ πέμπτῃ.

Ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἰνδ. θ'.

† Ἐφέσου ΜΕΛΕΤΙΟΣ	† Νικαίας ΑΝΘΙΜΟΣ
† Θεσσαλονίκης ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ	† Δέρκων ΑΝΑΝΙΑΣ
† Κυζίκου ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ	† Κρήτης ΖΑΧΑΡΙΑΣ
† Νικομηδείας ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ	† Σερρών ΑΓΑΘΙΟΣ
† Ἡρακλείας ΜΕΘΟΔΙΟΣ	† Σηλυβρίας ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ
† Χελκηδόνος ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ	† Δήμου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ. ¹

Φαίνεται δ' ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν διερμηνέων τοῦ στόλου προστασία τῆς σχολῆς ἐξηκολούθησε καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς προστασίας, ἣν ἐλάμβανον οἱ ἐπίτροποι αὐτῆς ἀναφερόμενοι πρὸς αὐτούς, ἡ δὲ σειρά τῆς διηγήσεώς μου δηλοῖ τούτο ὅτι καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτοὶ διώριζον ὡς καὶ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς σχολῆς.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος πατριαρχικοῦ γράμματος μανθάνομεν τὴν σύστασιν τῆς ἐν Νάξῳ ἐλληνικῆς σχολῆς καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ Χρυσάνθου πρώτου τῆς σχολῆς διδασκάλου κατὰ τὸ 1776. Ὁ Χρυσάνθος φαίνεται ὅτι ἦν πρὸ τοῦ 1776 ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ, καταφυγὼν ἀπὸ βασιλεύουσας διὰ τὰς τότε καιρικὰς ἀταξίας, εἰάν ὑποθέσωμεν δὲ καιρικὰς ἀταξίας τὸν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσίας πόλεμον, ὁ Χρυσάνθος κατέφυγεν εἰς Νάξον, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Κατὰ τὸν Μ. Γεδεῶν ἐδίδαξεν ὁ Χρυσάνθος ἐπὶ πενταετίαν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Σχολῇ, δηλαδή ἀπὸ τοῦ 1769 μέχρι τοῦ 1774². βε-

¹ Τὸ γράμμα τοῦτο ἐπὶ χάρτου ἐν πρωτοτύπῳ ἀπόκειται παρ' ἐμοί, ἀντίγραφον δὲ τούτου εὑρηται ἐν τῷ νέῳ κώδικι τῆς μητροπόλεως Παροναξίας φέρον κάτωθεν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Ναξίας (νοτάριος) Γεώργιος Μαγδρόπουλος ἐκοπιάρισα ἐκ τοῦ Καθολικοῦ ἀσφαλῶς.

² Μ. Γεδεῶν Χρονικά τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Κωνσταντινούπολις 1883, σελ. 176—177.

θικίως δὲ κατὰ τὸ 1774 κατέφυγεν εἰς Νάξον κατεγομένην εἰσέτι ὑπὸ τῶν Ῥώσων τὸ ἴδιον κατὰ ἔτος ἐγκαταλειψάντων αὐτήν, ὥστε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐδίδασκεν ἐν Νάξῳ. Ἐδίδασκε δὲ φαίνεται ἴδια γραμματικά, ὅτε, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, διωρίσθη διδάσκαλος τῆς συσταθείσης ἑλληνικῆς σχολῆς τῷ 1776. Πού κατὰ πρῶτον ὁ Χρυσάνθος ἐδίδαξεν ἀγνοῶ ἀπὸ τοῦ 1781 ὅμως ὀριστικῶς ἐγκατέστη ἡ σχολὴ εἰς τὸ μονῆριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου πρὸς τῷ αἰγιαλῷ τῶν μύλων κείμενον, δωρηθέντος τοῦ ἡμίσεος μονηδρίου ἀπὸ τοῦ κτήτορος αὐτοῦ Νικολάου Μαυροματάου πρὸς τὴν κοινότητα Νάξου διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς σχολῆς, ὁψέποτε δὲ παύσῃ οὖσα ἐν αὐτῷ ἡ σχολὴ, νὰ περιέρχεται τοῦτο εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ τὸ ἔγγραφο τῆς δωρεᾶς, ἀποκείμενον ἐν ἀντιγράφῳ ἐν τῷ νέῳ κώδικι τῆς μητροπόλεως Παροναξίας, παρατίθημι.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ δρ. Βασιλ. στόλου ἐπιβεβαιοῖ.

Παροναξίας ΝΕΟΦΥΤΟΣ ἐπιβεβαιοῖ.

Διὰ τοῦ παρόντος γίνεται δῆλον ὅτι ὁ τιμιώτατος σιὸρ Νικόλαος Μαυροματῆς ἐλαυνόμενος ὑπὸ τοῦ θείου πόθου, καὶ τῆς πρὸς τὸ Γένος κοινῆς ἀγάπης ὀρεγόμενος πάντοτε νὰ βλέπῃ τὴν ἐπίδοσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ὀρθοδόξου καὶ ποτὲ περιβλέπτου καὶ θαυμαστοῦ γένους μας, ἀδιάστω θελήσει καὶ προκίρῃ ἀφιερῶναι διὰ σχολεῖον κοινὸν τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου κείμενον πρὸς τῷ αἰγιαλῷ τῶν μύλων, ἐκτὸς μόνον τῆς ἐκκλησίας μὲ τὰ ὑποστατικά της καὶ ἐνὸς ὄντα μὲ τὰνώγειόν του πλησίον τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον μοναστήριον νὰ μένῃ πάντοτε ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ ἐξουσίαν τοῦ τε κατὰ καιρὸν διδασκάλου, καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς σχολῆς, χωρὶς νὰ τοὺς ἐνοχλῇ τὸ παράπαν τινὰς περὶ τούτου, ἀλλὰ νὰ μένῃ ἐς αἶν καὶ εἰς αἶωνα τὸν ἅπαντα μόνον καὶ μόνον διὰ σχολεῖον κοινόν· εἰ μὲν ὅμως ποτὲ φθόνῳ τοῦ μισοκάλλου καὶ ἤθελε χαλάσῃ τὸ σχολεῖον αὐτό, τὸ ῥηθὲν μοναστήριον νὰ μένῃ πάλιν ὑπὸ τὴν δεσποτείαν καὶ κυριότητα τοῦ τε ῥηθέντος σιὸρ Νικολάου Μαυροματῆ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ χωρὶς τινος προφάσεως ἢ λογοτριβῆς. Ὁ θεὸς καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἐνδειξὴν γέγονε τὸ παρὸν ἀφιερωτικὸν γράμμα· προσέτι εἰ μὲν κάμη χρεια κάμη οἰκοδομὴ καὶ ἀνακαίνισις εἰς αὐτὴν τὴν σχολὴν, νὰ γίνεται ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ σχολείου ἀπὸ ἄσπρα του· καὶ διὸ βεβαιούται ὑπὸ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀρ-

χροντος δραγουμάνου και του σιδη Μαυρομμαάτη, και εδόθη τοις επι-
τρόποις της σχολης.

1781 Αύγουστου 16 Τριβς.¹

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ στέργω ως άνωθεν

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΠΑΡΟΤΖΗΣ μαρτυρῶ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΠΑΡΟΤΖΑΣ ποτέ Σπυρίδου μαρτυρῶ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ στέργω²

ΜΑΡΚΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ μαρτυρῶ

ΧΡΙΣΤΟΦΙΑΝΗΣ ΓΥΓΜΑΝΗΣ μαρτυρῶ

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΠΡΑΔΟΥΝΑΣ μαρτυρῶ

Ὁ της μητροπόλεως Ναξίας Νοτάριος ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΓ-
ΔΡΟΠΟΥΔΟΣ ἐκοπιάρισα ἐκ του Καθολικου ασφαλῶς.³

Ὡς ἐκ της άνωτέρω δηλοῦται, Χρυσανθος ὁ Αἰτωλός ἦν ὁ πρῶτος
της ἑλληνικῆς σχολῆς της Νάξου διδάσκαλος, ἐδίδαξε δ' ἐν αὐτῇ ὑπὸ
του 1776 μέχρι του θανάτου αὐτου, συμβάντα τῷ 1785, και κατ' αἰ-
τησιν αὐτου ἐτάφη εἰς τὸ προαύλιον του αγίου Γεωργίου· σώζεται
δ' εἰσέτι ὁ τάφος του αειδίου διδασκάλου, ἀνασκαφείς δὲ και τῶν
εστέων αὐτου παρρηρηθέντων, χρησιμεύει μετὰ τινος συνημένου τά-
φου, ἴσως του διχδεχθέντος αὐτον, ὡς κατοικία κοινῶν.—περὶ αὐ-
του διέλαβον ἐκτενῶς ἐν τῷ περιοδικῷ «Πλάτωνι».⁴

Μετὰ τινά ἔτη, δηλαδή τῷ 1784, ἐπαράχθη ἡ ἡσυχία της σχολῆς,
τῶν κληρονόμων του Νικολάου Μαυρομμαάτου ἀντιπροσμενων τὴν
κυριότητα αὐτης, δι' ὃ ἐδέησεν ἵνα ἐκδοθῆ πατριαρχικὸν γράμμα ἐπὶ
Γαβριήλ Δ' τῷ 1784, δι' οὗ ὁ υἱός αὐτου, Γρηγόριος ἱεροδιάκονος
τότε ὢν, ἐπεκυρώσατο τὴν πατρικὴν δωρεάν· τὸ πατριαρχικὸν αὐτὸ
γράμμα παρατίθεται.

*Γαβριήλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
ρέας Ῥώμης και Οἰκουμενικός Πατριάρχης.*

† Τῶν κελῶν και θεαρέστων ὄσφ πλείων και μελλων ἢ ὠφέλεια,

¹ «Ντριβς» ἐν τῶν δημοτηρίων της νήσου Πάρου, ἐνθα ὁ ὀθωμανικός στέλες
προσώρμει.

² Νομίζω ὅτι ἦν υἱός του Νικολάου Μαυρομμαάτου ὁ εἶτα ἀρχιεπίσκοπος
Λιτίτσας.

³ Ἀπόκειται τὸ γράμμα τοῦτο ἐν τῷ νέῳ κώδικι της μητροπόλεως Πορο-
ναξίας.

⁴ Πλάτων περιοδικὸν σύγγραμμα παιδαγωγικὸν και φιλολογικὸν τόμ. ζ',
τεῦχος θ' και ι'. Ἐν Ἀθήναις 1885 (σελ. 297—303).

τοσοῦτω μᾶλλον ἀναγκαίαν ἡγεῖσθαι προσέχει τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐπικύρωσιν, ὡς ἂν διαρκῆ γένηται καὶ διαμένωσιν ἀνενόχλητα· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, εἰ καὶ παρὰ βλάβειαν μεταβληθέντα, ἄλλ' οὖν καὶ τὴν βλάβειαν ἐλάττω ἐπιφέρει, τὰ δὲ κοινωφελῆ, ἂν ἀναιρεθῆ εἰς τὸ κοινοβλαβὲς ἀντιμεθίσταται· διὸ καὶ μεγίστην τὴν περὶ τούτων ἐπιμέλειαν εἶωθε καταβάλλεσθαι ἢ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πρὸς συντήρησιν καὶ διανομήν αὐτῶν ἀφορῶσα· ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἐνεφανίσθη τῇ ἡμῶν Μετριότητι γράμμα γεγραμμένον κατὰ τὸ παρεληλυθὸς χιλιοστὸν ἑπτακοσιοστὸν ὀγδοηκοστὸν πρῶτον σωτήριον ἔτος, Αὐγούστου δεκάτῃ ἕκτῃ, καὶ κατησφαλισμένον ὑπογραφαῖς τε ἀξιοπίστων προσώπων καὶ ἐπιθεβαιώσεσι τοῦ τε ἱερωτάτου μητροπολίτου ἁγίου Παροναξίας συναδελφοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ καὶ συλλειτουργοῦ κυρ Νεοφύτου, καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου δραγουμάνου τοῦ βασιλικοῦ στόλου, υἱοῦ κατὰ πνεῦμα ἡμῶν ἀγαπητοῦ κυρίου Νικολάου Μκυρογένῃ,¹ καὶ περιέχον ὅτι ὁ σιὸρ Νικόλαος Μκυρομμάτης ἐπιλεγόμενος, θείῳ ζήλῳ κεκινημένος πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν οἰκείᾳ βουλή, καὶ αὐθαιρέτῳ γνώμῃ, ἀνέβηκε καὶ ἀφιέρωσε διὰ σχολεῖον τῆς κοινότητος τὸ ἐν τῇ νήσῳ Ναξίᾳ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου πρὸς τῷ αἰγιαλῷ τῶν μύλων, ἐκτὸς μόνῃς τῆς ἐκκλησίας μετὰ τῶν ὑποστατικῶν αὐτῆς, καὶ ἐνὸς ὄντος, μετὰ τοῦ ἀνωγέου πλησίον τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ μοναστηρίου τούτου ἐς αἰεὶ καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἔπαντα μένον σχολεῖον, ὡς εἴρηται, διοικεῖσθαι καὶ ἐξουσιάζεσθαι παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν διδασκάλου καὶ ἐπιτρόπων τῆς σχολῆς ταύτης ἄνευ τοῦ ἐνοχλεῖσθαι τὸ παράπαν παρὰ τινος ἀνοικοδομούμενόν τε καὶ ἐπισκευαζόμενον, ἂν χρεῖα γένηται, παρὰ τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ ἀπὸ ἄσπρων αὐτοῦ καὶ ἀναλωμάτων· ἂν μέντοι φθόνῳ ποτὲ τοῦ μισοκαλοῦ καταλυθῆ τὸ σχολεῖον τοῦτο ἔχει μένειν αὐθις ὑπὸ τὴν δεσποτείαν καὶ κυριότητα τοῦ ῥηθέντος σιὸρ Νικολάου Μκυρομμάτη καὶ τῶν διαδόχων καὶ κληρονόμων αὐτοῦ ἄνευ τινὸς ἀντιλογίας, καὶ προφάσεως· Ἐπειδὴ οὖν ἐνεφανίσθη ἡμῖν τὸ ῥηθὲν γράμμα, ἕμᾳ δὲ παραστάς ἔμπροσθεν ἡμῶν ὁ ὀσιώτατος ἐν ἱεροδιακόνοις κυρ Γρηγόριος Μκυρομμάτης ἐπιλεγόμενος συνῶδ᾽ καὶ σύμφωνα τῇ ἐν τῷ ῥηθέντι γράμματι ἰδιοχείρῳ ὑπογραφῇ αὐτοῦ ἀπὸ στόματός ὡμολόγησε καὶ ἐδεήθη θερμῶς ἐπικυρωθῆναι ταῦτα καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμ-

¹ Τὸ μνημονευόμενον ἐνταῦθα γράμμα εἶναι τὸ ἀνωτέρω ἐκ τοῦ νέου κώδικος τῆς μητροπόλεως Παροναξίας παρατεθέν.

ματος τούτου χάριν γράφοντες αποφινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ιερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ ῥηθεῖσα ἀφιέρωσις, ὡς νόμιμος, ιερωτάτη καὶ κοινωφελὴς ὑπάρχη ἐς αἰεὶ ἀμετάθετος καὶ ἀμετάτρεπτος, καὶ τὸ ῥηθὲν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὸ καίμενον πρὸς τῷ αἰγιαλῷ τῶν μύλων ἐκτὸς μόνῃς τῆς ἐκκλησίας μετὰ τῶν ὑποστατικῶν αὐτῆς, καὶ ἐνὸς ὄντα μετὰ τοῦ ἀνωγείου αὐτοῦ πλησίαν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, τὸ λοιπὸν ἅπαν μέρος αὐτοῦ ὑπάρχη καὶ λέγηται καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται σχολεῖον τῆς κοινότητος ἐν τῇ νήσῳ Ναξίᾳ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα διοικούμενον καὶ ἐξουσιαζόμενον παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν ἐν αὐτῷ διδασκάλου καὶ τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ, ἀνοικοδομούμενον τῆς χρείας καλούσης ἀπὸ τῶν ἄσπρων αὐτοῦ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ, ἐάν γε μὴν ποτε φθῶν τοῦ μισοκάλου καταλυθῆ τὸ σχολεῖον αὐτό, πάλιν ἔχει περιέρχεσθαι καὶ μένειν τὸ ῥηθὲν μοναστήριον ὑπὸ τὴν δεσποταίαν καὶ κυριότητα τοῦ ῥηθέντος κὺρ Νικολάου Μαυρομαμάτη καὶ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ· εἰς ἐνδειξιν οὖν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα καὶ ἐδόθη τοῖς ἐπιτρόποις τοῦ εἰρημένου σχολείου. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψπδ' ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἰνδ. θ'.

- † Ἐφέσου ΣΑΜΟΥΗΛ
- † Ἑρακλείας ΜΕΘΟΔΙΟΣ
- † Κυζίκου ΑΓΑΠΙΟΣ
- † Χαλκηδόνος ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ
- † Δέρκων ΑΝΑΝΙΑΣ
- † Νεοκαισαρείας ΙΓΝΑΤΙΟΣ
- † Σερρών ΜΑΤΘΑΙΟΣ
- † Δράμης ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ
- † Ναυπλίου ΜΕΛΕΤΙΟΣ.¹

¹ Τὸ γράμμα τοῦτο ἐπὶ χάρτου εὑρίεται παρ' ἐμοὶ ἐν πρωτοτύπῳ. Ἀντίγραφον ταύτου ἀπόκειται ἐν τῷ νέῳ κώδικι τῆς μητροπόλεως Παροναξίας, φέρον κάτωθε αὐτῆς μητροπόλεως Ναξίας πρωτονοτάριος πικρᾶ Γεώργιος Μαγδούρουλος ἐκοπιάρισα ἐκ τοῦ Καθολικοῦ ἀσφαλῶς. Ὁ Μ. Γεδεών σημειοῖ ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας φαίνεται παραλαμβάνων ὅτι ἐκ γράμματος πατριαρχικοῦ ἐπὶ Νεσφύτου τοῦ Ζ' ἀπολυθέντος τῷ 1791 (τὸ γράμμα ταῦτο ἔστιν ἄγνωστον ἐμοί), μνηθάνομεν ὅτι τὸν Μάρτιον τοῦ 1783, ἐν ἔτει δηλαδὴ πρὸ τοῦ παρατεθέντος ἀνωτέρω γράμματος, αὐτὸς τότε πανίσχυρος Μαυρογέντης ἐπέσει τὸν πατριάρχην Γαβριὴλ ἰνδ' ἐκδῶ συνοδικὸν γράμμα δη-

Φαίνεται ότι τὸ πατριαρχικὸν αὐτὸ γράμμα ἐξεδόθη πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ δωρητηρίου τοῦ Νικολάου Μαυρομμάτου ὡσεὶ προέβλεπον τὰς μετὰ ταῦτα μελλούσας διενέξεις μεταξὺ τῶν κληρονόμων τοῦ ἀποβιώσαντος Νικολάου, διότι δι' ὁποίους λόγους ἀγνοοῦμεν ἴσως ἔμειναν ἄνευ διδασκάλου ἢ σχολῆ τῷ 1798 οἱ κληρονόμοι τοῦ εἰρημένου Νικολάου Μαυρομμάτου, ἰδίᾳ δ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ τότε ἀρχιεπίσκοπος Λιτίσης Γρηγόριος, ἀπήτησε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ κτήματος, οἱ δ' ἐπίτροποι τῆς σχολῆς ἀντινέχθησαν πρὸς τὸν τότε καπετὰν πρῶτον Χουσεῖν πασσάν διὰ τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου ἔγραψε δ' αὐτὰς ὁ τότε διερμηνεὺς τοῦ στόλου Ἀλέξανδρος . . . τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1798 τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν.

Τιμιώτατοι προεστώτες καὶ ἐπίτροποι τοῦ Μπούργου τῆς νήσου Νάξιας, ἡμέτεροι προσφιλέστατοι, εἴητε ἡμῖν ὑγιαίνοντες ἐν εὐημερίᾳ ἐμάθομεν ὅτι τὴν οἰκοδομὴν ἐκείνην ὅπου ὁ Νικόλαος Μαυρομμάτης ἀφιέρωσε ποτε διὰ κοινὸν σχολεῖον αὐτόσε καὶ διὰ τὸ ὅποιον αὐτὸ εἶναι ὑπογεγραμμένος καὶ ὁ κύριος Γρηγόριος Λιτίσης, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρου Νικολάου Μαυρομμάτη, ἐγεσθέντες ἤδη οἱ ἀπόγονοί του, ζητοῦν ἐναντίον τοῦ πρέποντος καὶ αὐτοῦ τοῦ κοινωφελοῦς μέτρου, νὰ τὸ λάθουν εἰς οἰκείαν αὐτῶν ἐξουσίαν καὶ νὰ ἀποβάλουν τὸν ἐν ἐκείνῳ διδάσκαλον, διὰ τοῦτο γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος προστήζομεν ἢ ῥηθεῖσα οἰκοδομὴ μετὰ τὸ νὰ ὑφίσταται εἰς ἓν κοινωφελὲς μέσον, εἰς ὃ ἀνάγκη εἶναι νὰ φιλοτιμηθῆται κάθε ἔνθε διὰ νὰ εὐτυχῆ, ὅχι δὲ τινὰς νὰ θελήσῃ νὰ τὸ χαλάσῃ, ἀμέσως ἤδη ὅπου λάβετε τὸ παρὸν μας, τινὰς νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ παραβῆ ἐναντίον τοῦ τοιούτου καλοῦ καὶ νὰ φανῆ παραβάτης τοῦ ἀφιερωτικοῦ ἐκείνου γράμματος τοῦ θανόντος Νικολάου Μαυρομμάτη ὡσάν ὅπου ἂν μάθωμεν ὅτι ἀπετόλμησέ τινὰς ἐναντίον τῆς ἐπὶ τούτου προσταγῆς μας ἀνδρᾶς ἢ γυναῖκα ἢ ὁποιοσδήποτε, ὑμεῖς οἱ προεστώτες θέλετε δοκιμάσει τὴν ἐκ μέρους μας ἀγκυράκτισιν, ἂν δὲν φανῆτε διαφεντευταὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ θέλετε λοιπὸν φερθῆν ὡς γράφομεν, καὶ νὰ μᾶς φανερώσητε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιτρόπων ὅπου ἔχετε νὰ διορίσετε εἰς τὰ πρὸς

λοῦν ὅτι ὁ διάκονος Γρηγόριος Νάξιος [ὁ Μαυρομμάτης] ἐδωρήσατο πρὸς χρῆσιν τῆς σχολῆς τοὺς ἰδιοκτήτους πατριαρχικοὺς «ὄντάδες», ἐνῶ οὐδὲν τοιοῦτο ἔπραξεν ὁ Γρηγόριος ἔθελον ὁ πατριάρχης Νέοφυτος ἐκδίδωσι τὸ γράμμα, δι' οὗ δηλοῖ ὅτι οἱ «ὄντάδες» εἰσὶ κτήματα τοῦ Γρηγορίου, χρησιμεύοντες ὡς σχολεῖον, οὐχὶ δὲ κτήματα τῆς κοινότητος (Μ. Γεδεών Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, σελ. 245, σημ.).

σύστασιν τοῦ σχολείου· οὕτω γνώσασθε καὶ οὕτω ποιήσατε ὡς γράφομεν, καὶ ὑγιαίνειτε· 1798.

Σεπτεμβρίου 3 ἀπὸ Διβανχανέ.

Τῆς τιμιότητός σας ὅλος
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ....¹

Νὰ μᾶς φανερώσατε τὰ αἷτια τῆς κατργήσεως αὐτοῦ τοῦ κοινωφελούς καλοῦ διὰ νὰ εἰξεύρωμεν ἡμεῖς πῶς νὰ ἀποφασίσωμεν.²

Ἐξέδοτο δὲ καὶ ὁ καπετὰν πασσαῶς Χουσεῖν πασσαῶς διαταγὴν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1799 περὶ τῆς μὴ διαταράξεως τῆς σχολῆς καὶ τοῦ χωρισμοῦ ταύτης διὰ τοίχου ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου· τὴν διαταγὴν τοῦ καπετὰν πασσαῶ παρατίθημι.

Χασὰν Χουσεῖν πασσαῶς ἐλέω Θεοῦ βελύρης καὶ Καπουδὰν πασσαῶς.

Προεστῶτες καὶ ἐπίτροποι τῆς νήσου Ναξίας, κατὰ τὴν διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς³ κοινωφελῆ ζήτησίν σας, ἰδοὺ ὅπου ἐκδίδεται ὁ παρῶν ἡμέτερος ἡγεμονικὸς ὀρισμὸς, δι' οὗ σφοδρῶς ὀριζόμεθα ἕνα τὸ παρὰ τοῦ Νικολάου Μαυρομμάτου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰκειοθελῶς ποτε ἀφιερωθὲν μοναστήριον εἰς ἀποκατάστασιν κοινῶ σχολείου τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων, πρὸς κοινὴν ἐπίδοσιν καὶ ὠφέλειαν ἅπαν διαμένη κοινὸν σχολεῖον, κατὰ τὴν διαταγὴν αὐτοῦ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα· ἐξαιρουμένης τῆς ἐκκλησίας μεθ' ἄλλων τῶν ὑποστατικῶν αὐτῆς, καὶ ἐνός ὄντ᾽ μετὰ τοῦ ἀνωγέου αὐτοῦ κειμένου πλησίον τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, οἰκούμενον παρὰ τοῦ κατὰ κερὸν διδασκάλου καὶ ἐξουσιαζόμενον δι' ἄλλου καὶ ἐλευθέρως διοικούμενον καὶ προστατευόμενον ἀπὸ τοὺς καιρὸν τεταγμένους ἐπιστάτας καὶ ἐπιτρόπους αὐτοῦ καὶ ἐποικοδομούμενον, χρείας καλούσης, ἀπὸ ἄσπρα τῆς αὐτῆς σχολῆς ἢ τῆς κοινότητος, χωρὶς νὰ ἔχωσιν οἱ κατὰ καιρὸν διάδοχοι καὶ κληρονόμοι τοῦ ἀφιερῶσαντος οὐδεμίαν ἰδίαν ἐξουσίαν ἢ δα-

¹ Τὸ ἐπώνυμον τοῦ διερμηνέως τούτου τοῦ στόλου δυσανάγνωστον τύχῃ χάνει, δὲν εἶναι δὲ ἐκ τῶν γνωστῶν ὀνομάτων τῶν καταλαμβάνόντων τὴν θέσιν ταύτην.

² Τὸ γράμμα τοῦτο ἐπιστελλόμενον «τοῖς τιμιωτάτοις προεστῶσι καὶ ἐπιτρόποις τοῦ Μπούργου τῆς νήσου Ναξίας, τοῖς ἡμετέροις προσφιλεστάτοις ὑγιῶς» ἀπόκειται παρ' ἐμοί. Ἡ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἐπιστολῆς προσθήκη εἶναι πλαγίως γεγραμμένη διὰ χειρὸς τοῦ ἰδίου διερμηνέως τοῦ στόλου Ἀλεξάνδρου

³ Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι συνέπειά ἐκτετυκῆς ἀναφορᾶς τῶν κατόικων Νάξου ἐξεδόθη ὁ παρῶν ἡγεμονικὸς ὀρισμὸς.

πάνην ἐν αὐτῷ· προσοριζόμεθα δὲ καὶ τὴν διὰ τοίχου διαφραγὴν τοῦ σχολείου, ἐπὶ τῷ εἶναι κεχωρισμένην τὴν περιοχὴν τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν περιοχὴν αὐτοῦ πρὸς ἐλευθέραν εἰσέλευσιν τῶν μαθητιῶντων καὶ τελείαν ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν τοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ καιρὸν σχολαρχοῦντος διδασκάλου· μηδεὶς λοιπὸν τολμήσῃ διασεῖσαι ἢ ἀνατρέψαι τὰ ἐν τῷ παρόντι ἡμῶν ἡγεμονικῷ ὀρισμῷ ὀρθῶς θεσπισθέντα καὶ ἀποφαντικῶς ὀρισθέντα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ· ὅτι ὁ ἐφ' οἷα δῆποτε αἰτία τοιοῦτόν τι ἐπιχειρησάμενος, ὑποπεσεῖται εἰς τὴν φοβερὰν ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν, καὶ διαφόρως καλασθησάμενος, ἀποθανεῖται θανάτῳ, ὡς παραβέτης, ἀπειθῆς καὶ παρήκοος, αὐτῷ καὶ μὴ ἄλλως γενέσθω ἐξ ἀποφάσεως.

1799 Ἀπριλίου.

Ἐξεδόθη ἀπὸ τοῦ Διβάνι τοῦ βασιλικοῦ Τραπεζῶν.¹

Συγχρόνως δὲ καὶ ὁ τότε πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Ζ' ἔγραψεν ἰδίαν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς κατοικοῦς Παρουαξίας, προσταττων ἰδίως διὰ τοίχου τὸν χωρισμὸν τῆς σχολῆς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Γεωργίου, φέρει δ' ἡ ἐπιστολὴ χρονολογίαν 27 Ἀπριλίου 1799· συνεπεῖα, φαίνεται, τῆς διαταγῆς τοῦ καπετὰν πασσαῦ Χουσεῖν πασσαῦ καὶ τῆς τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου ἐχωρίσθη διὰ τοίχου ἡ σχολὴ τῆς ἐκκλησίας ὑφισταμένου μέχρις σήμερον· τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἀποκειμένην παρ' ἐμοὶ ἐν πρωτοτύπῳ, παρατίθηναι.

*Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
ρέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.*

† Ἐντιμέτατοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Παρουαξίας, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ ὀσιώτατοι ἱερομόνχοι, καὶ τίμιοι προεστῶτες, καὶ χρήσιμοι γέροντες, καὶ λοιποὶ πρόκριτοι εὐλογημένοι Χριστιανοὶ τῆς νήσου Ναξίας, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, χάρις εἰς ὑμῖν, καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις ἀπὸ τοῦ ἐκδοθέντος ἤδη πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ συνοδικοῦ γράμματος θέλετε πληροφορηθῆ τὴν γενομένην παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπικύρωσιν περὶ τῆς συστάσεως καὶ διαμονῆς τῆς αὐτόθι κοινῆς σχολῆς τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων· διὰ τὰ διαμένη ὅμως ἡ κατοικία τοῦ διδασκάλου ἀνενόχλητος καὶ

¹ Ἡ διαταγὴ αὕτη ἀπόκειται παρ' ἐμοὶ, μετωπίδα φέρει σφραγίδα ὀθωμανικὴν καὶ πλαγίως πέντε γραμμὰς τουρκικὰς.

ἡ εἰσέλευσις τῶν φοιτῶντων πρὸς αὐτὸν μαθητῶν, καὶ νὰ μὲνη κεχωρισμένη ἢ περιοχὴ τῆς σχολῆς, εἶναι χρεῖα ἀπαραίτητος νὰ γένη τοῖχος καὶ διάφραγμα ὅπου νὰ χωρίζῃ τὴν περιοχὴν τῆς σχολῆς καὶ νὰ τὴν ἀσφαλίζῃ ἀπὸ τὴν λοιπὴν περιοχὴν τῆς προκειμένης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, διὰ τοῦτο καὶ γράφοντες ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν ὑμῖν εὐχετικῶς, ὅπου νὰ ἐπιμεληθῆτε διὰ νὰ γένη ὁ τοῖχος ὅπου νὰ ἀσφαλίζῃ τὴν σχολὴν καὶ νὰ τὴν διαχωρίζῃ ἀπὸ τὴν λοιπὴν περιοχὴν τῆς ἐκκλησίας, διὰ νὰ ἦναι τοῦ διδασκάλου ἢ κατοικίᾳ χωριστὴ καὶ ἐλευθέρᾳ, καὶ νὰ γίνεται ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων πρὸς τοὺς φοιτῶντας μαθητὰς χωρὶς τινος ἐνοχλήσεως (καὶ) θορύβου, ἐπιστατοῦντες προθύμως εἰς τὸ νὰ γένη ἡ ἀσφάλεια αὐ(τῆς) τῆς σχολῆς μὲ τὸν ἀναγκαστικὸν ἐκεῖνον τοῖχον ἀπὸ ἐξόδων (τῆς σχολῆς ἢ ἀπὸ τῆς κοινότητος ὑμῶν, ἐπιδεικνύμενοι τὸν ζῆλόν σας διὰ τὴν σύστασιν αὐτοῦ τοῦ σχολείου ὅπου νὰ ὠφελοῦνται καὶ νὰ προκόπτουσιν, ὅσοι ὀρέγονται παιδείας καὶ μαθήσεως, διὰ νὰ ἔχετε τὸν ἔπαινον παρὰ πάντων, καὶ τὸν μισθὸν ἀπειροπλάσιονα παρὰ Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις, καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς ἡμῶν Μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

αψλθ Ἀπριλίου κζ'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.¹

(ἔπεται τὸ τέλος)

Η. Γ. Ζερλέντης

¹ Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Πατριάρχου ἀπέκειται ἐν αὐτογράφῳ παρ' ἐμοί· ἐπιγράφεται δὲ κτυε ἐντιμοτάτοις κληρικοῖς τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Παροναξίας, καὶ εὐλαβεστάτοις ἱερεῦσι, καὶ ὁσιωτάτοις ἱερομονάχοις, καὶ τιμίσις προεστῶσι, καὶ χρησίμοις γέροισι, καὶ λοιποῖς προκρίτοις εὐλογημένοις Χριστιανοῖς τῆς νήσου Ναξίας, τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῖς τῆς ἡμῶν Μετριότητος εὐχετικῶς. Αἱ ἐν ταῖς παρενθέσεσι λέξεις ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἰσὶν ἐφθαρμένοι ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Ἐσφράγισται δὲ τὸ γράμμα δι' ἰσπανικοῦ κηροῦ, φερούσης τῆς σφραγίδος στέμμα καὶ τὰ γράμματα εἰς τὰς τέσσαρας αὐτῆς γωνίας ΝΦ. ΤΘ. ΠΡ. ΚΣΤ. (Νεόφυτος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως).